

Accesoriile costumului de teatru

Maria-Alexandra IVAN

UNATC „I.L. Caragiale” București, România
maria.ivan@unatc.ro

Abstract: *The concept of accessorizing the theatre costume is often discussed in the world of scenography. We can consider the accessories as important as the costume itself. Accessorization can be seen as a descriptive means of completing the theatre costume. It has a descriptive but also aesthetic purpose, thus achieving the perfect melange between the symbol loaded with meaning and the visual. I wish that my research in the field of accessorization could provide my fellow scenographers with complex information about the main accessories used in the composition of a costume. Another goal that I intend to achieve is to identify the essence and specificity of the theatre costume. I wish to identify the quintessence of the theatre costume, compared to the film costume, the fashion or editorial costume.*

Keywords: *theatre costume, scenography, accessories, costume sketch, accessorizing the theatre costume.*

Scenografia este o artă de sinteză, înrudită cu arhitectura, dar mult mai spirituală decât aceasta. Așadar nu este suficient talentul, nici spiritul artistic necontrolat, este necesară dezvoltarea multilaterală, cultura artistică, dar și cultura generală. Un scenograf stăpânește cunoștințe tehnice avansate în domenii conexe precum croitoria, mecanica, tâmplăria, arhitectura, chimia, restaurarea și așa mai departe.

Scenografia este o artă ce are ca scop modelarea imaginației publicului folosind mesaje vizuale transmise de asocierea elementelor concrete. „Formele și volumele se întrepătrund, lăsând spații enigmatice pe care imaginația privitorului să le completeze.”¹ (Howard, 2019, p. 59) În general scenografia

este împărțită în două mari categorii, decorul și costumul, fiecare dintre acestea ramificându-se la rândul lor în multe alte subcapitole realizând astfel o încrengătură vastă ce conturează imaginea de ansamblu a ceea ce înseamnă scenografia.

Pentru spectator, costumul reprezintă o hartă ce descrie personajul înainte ca acesta să poată spune prima replică, pentru actor însă, costumul reprezintă mult mai mult decât atât, este o poartă deschisă în drumul său de căutare a personajului. Costumul stimulează în așa măsură intuiția și creativitatea actorului încât, deseori, momentul îmbrăcării costumului devine un pas mare înainte în procesul său de creație. Un costum realizat impecabil poate să clarifice actorului multe dintre întrebările sale analitice la adresa personajului. Un costum realizat sânguincios, în funcție de caracteristicile acestuia, poate transforma

1 „The shapes and forms flow into each other, leaving enigmatic spaces for the viewer's imagination to complete.”

radical un actor prin modificarea corporalității, a posturii, a mersului sau chiar a atitudinii. De asemenea, poate clarifica poziția socială și geografică din care face parte personajul, poate descrie puterea financiară sau influența socială de care beneficiază personajul în cauză. Un costum elisabetan, spre exemplu, în compoziția căruia există toate elementele ce alcătuiau un astfel de costum, realizat după rigoarea tiparelor originale, va obliga o actriță să adopte o postură demnă, creionată de o poziție perfect dreaptă a spatelui datorită corsetului rigid structurat de balene, îi va modifica mersul și va impune, prin intermediul pantofului și a crinolinei specifice perioadei, un mers elegant, o călcătură pe vârful degetelor și un pas mic. În aceeași idee, răscroiala mânecii, croiul corsajului, dimensiunea mânecii și amplexarea fustelor ce pornesc din talie, cer o poziție specială, de balerină, o poziție ce necesită ca mâinile să fie ușor flexate și depărtate de corp, emanând eleganță. Așadar, un actor îmbrăcat într-un astfel de costum, nu trebuie decât să se supună cerințelor firești ale costumului, iar poziția corporală, fluiditatea gesturilor și o parte din caracterul personajului îi vor fi sugerate de către costum. Costumul este temelia personajului, este prima frontieră pe care actorul o depășește în traseul său de identificare a personajului. Costumul de teatru este alcătuit din multe alte componente, toate extrem de importante pentru un rezultat spectaculos atât ca estetică, dar și ca utilitate, dar experiența personală m-a făcut să înțeleg că o categorie indispensabilă a costumului este aceea a accesoriilor.

Accesoriile reprezintă o parte absolut necesară a unui costum de teatru pentru că ele pot distruge sau ridica la rang de artă un costum. Din punctul meu de vedere, dacă putem asemui costumul de teatru cu o coală albă de hârtie sau cu un portativ, putem asemui cu ușurință accesoriile costumului cu cuvintele sau notele muzicale ce redau sensul suporturilor lor. Cu ajutorul accesoriilor, un costum banal poate prinde diferite forme și poate aparține unui rege, unui cerșetor, unui

țăran, unui profesor, unei actrițe de succes sau unui sportiv. Prin intermediul accesoriilor nu numai că putem caracteriza personajul și ajuta actorul în drumul său către personaj, dar putem de asemenea echilibra volumele corpului, putem ascunde defectele actorului ce nu sunt în concordanță cu personajul sau putem chiar să le transformăm în puncte forte. Fiecare accesoriu adăugat unui costum trebuie să aibă un scop descriptiv precis – spre exemplu, aceeași rochie neagră tip furou, poate fi foarte simplu transformată într-o rochie de seară dacă îi asociem o poșetă solidă, spectaculoasă, o pereche de pantofi sau sandale cu toc, tip bijuterie, un colier generos, elegant și un inel masiv. Aceeași rochie tip furou poate fi transformată într-o ținută business prin asocierea cu o pereche de pantofi clasici, a unei curele în talie, a unui sacou și a unui ceas. În acest mod putem utiliza aceeași ținută sau variațiuni ale aceleiași ținute, iar în funcție de accessorizare rezultatul final poate fi foarte diferit din punct de vedere estetic. Supra-accessorizarea reprezintă unul dintre mecanismele descriptive utilizate de un scenograf în conturarea unui personaj controversat, flamboiant sau nobil, iar, în anumite situații, accessorizarea minimalistă sau inexistența sa poate avea un rezultat mult mai spectaculos. Folosindu-mă de exemplul rochiei-furou, să ne imaginăm că actrița care poartă această piesă vestimentară este desculță, are un machiaj întins, scurs și o coafură vizibil deranjată. Această imagine, în funcție de contextul în care este integrată, poate stârni sentimente de milă, durere, de iubire sau tristețe.

Alegerea unui anumit accesoriu este foarte importantă și are la bază diferite criterii. Scenograful are în vedere semnificația accesoriului ales pentru ca acesta să își atingă scopul descriptiv pentru care a fost ales. În momentul în care scenograful alege să folosească un accesoriu, el trece printr-o perioadă de documentare în cadrul căreia urmărește aflarea unor informații concrete despre accesoriul respectiv. Astfel descoperă

Fig. 1. Schița de costum și costumul personajului Cecilia Tallis din filmul „Atonement”, regia Joe Wright, 2007. Sursă: <https://ro.pinterest.com/pin/562246334734389781/>. Sursă: <https://ro.pinterest.com/pin/562246334734389930/>.

informații despre apariția accesoriului, despre materialele din care poate fi realizat sau despre scopul lui de bază pe parcursul secolelor până la exemple concrete de moduri în care poate fi utilizat pe scenă. Aceste informații sunt esențiale pentru conturarea unei imagini relevante prin intermediul accesoriizării.

Este important tot traseul realizat de scenograf în momentul creionării unor costume de teatru pentru ca acestea să fie realizate în conformitate cu cerințele unui text dramatic și cu cerințele impuse de concepția regizorală. Traseul conceptual realizat de scenograf înainte de definitivarea schițelor ce pot fi trimise către departamentul de achiziții și către ateliere este unul elaborat, creativ, dar are la bază o documentare riguroasă și întotdeauna o parte tehnică pe care artistul este nevoit să o stăpânească. Un bun scenograf cunoaște particularitățile meseriei sale și știe

care este modul în care trebuie să citească textul dat, care sunt informațiile necesare ce trebuie extrase din text astfel încât să contureze imaginea de ansamblu a personajelor, atât cea emoțională și culturală, cât și cea fizică și estetică.

Traseul realizat de scenograf, în tandem cu concepția regizorală, pentru alegerea stilistică ce trebuie să domine întreg spectacolul, este un traseu necesar pentru a putea crea imagini vizuale care să emoționeze publicul. „Scenograful face o *documentare generală*, studiază perioada istorică la care face referire textul, viața socială și artistică a epocii respective. Este un studiu științific obligatoriu, chiar dacă la final decorul și costumele nu redau epoca și sunt doar interpretate.” (Cenean, 2007, p. 21) În urma citirii textului apar schițele de idee, aceste schițe incipiente dezvăluie prima perspectivă asupra esteticii spectacolului și

Fig. 2. Schiță de costum, spectacolul „Romeo și Julieta” de W. Shakespeare, regia Cătălina Buzoianu, colecția Lia Manțoc, 1978

oferă regizorului și scenografului limbajul comun, ca mai apoi să se poată naște schițele finale ce reunesc ideile ambilor creatori.

Următoarele etape sunt mult mai tehnice, dar nu lipsite de creativitate. De la alegerea materialelor potrivite până la ultima probă realizată la scenă, scenograful supraveghează și ghidează fiecare etapă astfel încât rezultatul final să fie cel dorit. Pentru parcurgerea acestor etape, este nevoie de noțiuni tehnice despre materiale, tipare și croitorie.

Fig. 3. Schiță de costum cu eșantioane de materiale; Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/119486196348611400/>

Fig. 4. Elisabeth a Austriei pictată de François Clouet, 1571; Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/562246334734368313/>

Fig. 5. Creație de podium inspirată din barocul francez. Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/562246334734236485/>

Frumusețea personajelor stă în particularitatea fiecăruia, iar un costum bun se supune particularităților sau chiar le exploatează. Scenografia prinde viață în momentul întâlnirii cu actorul și apoi al întâlnirii dintre actor și public – atunci se naște teatrul. În afara acestei conexiuni, scenografia devine o operă de artă, un spectacol vizual, dar nu este teatru. Costumele trăiesc prin actor, căci actorul dă strălucire costumului, își desăvârșește rolul prin costum.

Procedura particularizării unui costum prin utilizarea accesoriilor specifice este des întâlnită în lumea teatrului. Scenograful alege modalitățile de caracterizare a unui personaj și ce accesorii pot fi utilizate pentru încadrarea acestuia în lumea din care face parte.

Criteriile sunt nenumărate, dar mă voi rezuma la exemplificarea câtorva dintre acestea și anume clasa socială, perioada istorică, poziția geografică, religia și nivelul cultural individual. Cunoscând toate aceste date, scenograful poate alege accesorii potrivite astfel încât publicul să deducă, încă de la prima apariție, toate caracteristicile definitorii personajului. În piesele lui Cehov, de exemplu, „costumul era completat de accesorii, în special se purtau mănușile lungi, element aproape indispensabil pentru a asigura eleganța ținutei” (Dore, 2017, p. 100). Costumul elisabetan, pe de altă parte, așa cum se poate vedea din detaliul picturii lui François Clouet de mai jos, este definit de prezența perlelor, a bijuteriilor voluminoase și materialelor bogat decorate, însă este recunoscut mai ales prin gulerele voluminoase, construite pe o structură rigidă și decorate cu dantelă țesută de mână.

Astfel de accesorii pot definitiva costumul de teatru și sunt absolut necesare pentru creionarea clară a epocii din care face parte personajul. Cunoștințele de istoria modei sunt absolut necesare pentru orice scenograf.

O altă problemă importantă este aceea a diferențelor dintre costumul de teatru și costumul fashion. Deși sunt radical diferite, ambele categorii împrumută elemente una de la alta, dar baza rămâne diferită. Faptul că cele două domenii de activitate au elemente

comune este dovedit și de faptul că există creatori de modă care au realizat costume iconice de teatru și de film, dar și scenografi care au ajuns în industria fashion. Creatori renumiți precum Christian Dior sau Hubert de Givenchy au ales să își extindă orizonturile artistice către lumea teatrului sau a filmului. Reversul situației fiind confirmat de scenografi care au optat pentru o carieră în fashion, două

exemple relevante în această privință fiind Alexander McQueen sau Doina Levintza.

Domeniul scenografiei este unul creativ, dar întotdeauna bazat pe documentare practică, pe noțiuni tehnice și cunoștințe teoretice vaste. Aceste atribute sunt interdependente și determină calitatea procesului de lucru și valoarea rezultatului.

Referințe bibliografice:

1. APPIA, Adolphe (2000) *Opera de artă vie*, UNITEXT, București
2. CENEAN, Ștefania (2007) *Scenografia – Artă de sinteză*, UNATC PRESS, București
3. DORE, MARIA (2017) *Universul cehovian și materializarea lui prin costum*, Elixir Press, București
4. FUKAI, Akiko (2015) *Fashion – a History from the 18th to 20th Century*, Taschen GmbH
5. HOWARD, Pamela (2019) *What is Scenography?*, Routledge, New York
6. LEVINTZA, Doina (2015) *Costumul de teatru: de la schiță la miracol. Costume and set design*, Nemira Publishing House, București
7. xxx (2012) *FASHION – The ultimate book of costume and style*, Dorling Kindersley Ltd, Senior editor: Kathryn Hennessy

Maria-Alexandra Ivan este scenograf, a absolvit Facultatea de Teatru, secția Scenografie a UNATC „I.L. Caragiale” București, clasa prof. asociat Nina Brumușilă; în 2019 a absolvit studiile masteratului de Scenografie, la clasa conf. univ. dr. Ștefan Caragiu, iar în acest moment este doctorandă UNATC și urmează modulul psiho-pedagogic în cadrul C.P.P.D. UNATC, București.

Maria-Alexandra Ivan is a scenographer and graduated from UNATC's Stage Design Department, the class of professor Nina Brumușilă. She continued the masteral studies in the same university, graduating in 2019, at the class of Associate Professor Ștefan Caragiu, PhD, and is currently a doctoral student of UNATC, also attending the psycho-pedagogic stage within the C.P.P.D. of UNATC, Bucharest.